

לא יצא ידי מצות אכילת מצה, וצריך לאכול שוב מצה בהסיבה (רא"ש שם, פרי חדש תעב, שם, בדעת תוס'), כיון שחז"ל תיקנו הסיבה כחלק ממצות מצה (ח' מרן רי"ז הלוי חמץ ומצה ז, א, בדעתם). ויש שסובר, שאם אכל מצה בלא הסיבה יצא ידי חובת מצה, אלא שלא יצא ידי חובת הסיבה שתיקנו חז"ל בשעת אכילת המצה, ואינו צריך לאכול שוב בהסיבה, כיון שמצות הסיבה היא בשעת קיום מצות מצה, וכיון שכבר יצא ידי מצות מצה, אין תועלת בכך שיאכל שוב מצה בהסיבה (ח' מרן רי"ז הלוי בדעת הרמב"ם שם, שסובר שלכתחילה יש להסב בכל הסעודה).

■ להלכה, מצה צריכה הסיבה (ש"ע א"ח תעב, א), וכן אפיקומן צריך הסיבה (ש"ע שם תעב, א), ואם אכל כזית ראשון בלא הסיבה יחזור ויאכל בהסיבה (כהרא"ש [ש"ע ורמ"א שם תעב, ז], ואם אכל אפיקומן ללא הסיבה, אינו צריך לחזור ולאכול בהסיבה אם קשה עליו האכילה (משנ"ב תעב, ד, וראה שעה"צ שם, ג, שבדיעבד אפשר לסמוך על דעת הרמב"ם שאפיקומן לא צריך הסיבה, וראה עוד משנ"ב מהד"ר דרשו שם הע' 5, בישוב סתירת דברי המשנ"ב בזה).

מורור אין צריך הסיבה, אולם אם רוצה יכול לאכול מורור בהסיבה, ולכן ב'כורך' שאוכלים מצה ומורור ביחד, אוכלים אותם בהסיבה משום המצה (ב"א א"ח תעב ד"ה כתב אחי, וכתב שכן משמע מלשון הרמב"ם), ויש סוברים שאין מסיבים ב'כורך' (רוקח רפג; שבלי הלקט ריח). ■ להלכה, מורור נאכל בלא הסיבה (ש"ע שם, א), אך אם רוצה יכול לאוכלו בהסיבה (משנ"ב שם, יד), וכורך נאכל בהסיבה משום המצה (ש"ע שם, וראה משנ"ב מהד"ר דרשו שם הע' 28, שאם אכל ללא הסיבה אין צריך לחזור ולאכול בהסיבה).

השתא דאיתמר הכי ואיתמר הכי אידי ואידי בעו הסיבה, ואף שהסיבה מדרבנן היא, ובכל התורה כולה 'ספק דרבנן לקולא', כאן מסיבים בשתיקה, כיון שאין בכך טירחא ועושים כן לרווחא דמילתא, או משום שאם נאמר 'ספק דרבנן לקולא', יפטר מהסיבה בכל הארבע כוסות, ותיעקף לגמרי מצות הסיבה, ולכן אמרו שיסב בכל הארבע כוסות (ר"ן על הרי"ף ד"ה והשתא, וראה עוד בית הלוי ג, א ט).

ואם שתאן בלא הסיבה, יש להסתפק אם צריך לחזור ולשתות שוב בהסיבה, ובכוס שלישית ששתאה בלא הסיבה יש להסתפק אם מותר לחזור ולשתות שוב בהסיבה, כיון שאסור לשתות בין כוס שלישית לרביעית (תוס', וראה פרי חדש תעב, ז, שהתוס' הסתפק רק בארבע כוסות שחייב להסב בהן מספק, אבל אם אכל מצה ללא הסיבה, חייב לחזור ולאכול בהסיבה). ויש סוברים, שאם שתה את שתי הכוסות הראשונות בלא הסיבה, חוזר ושותה בהסיבה, ובשתי הכוסות האחרונות ששתאן בלא הסיבה, יש להסתפק האם אסור לחזור ולשתות כיון שנראה כמוסיף על הכוסות, או שכיון ששתאן שלא כתיקון, אינו נראה כמוסיף על הכוסות (רא"ש י, כ). ■ להלכה, צריך להסב בכל ארבע הכוסות (ש"ע א"ח תעב, ב, ו-תעב, א, ו-תפ, א), ואם שתאן בלא הסיבה צריך לחזור ולשתות (ש"ע שם תעב, ז, אולם ראה רמ"א שם, שבכוס שלישית ורביעית שיש לחוש לגביהן שנראה כמוסיף, יש לסמוך על הראב"ה שסובר שכיון לא צריך להסב, כיון שאין גילגים לאכול בהסיבה, וראה עוד פרטי דינים במשנ"ב שם).

פרקדן לא שמייה הסיבה, שמה יקדים קנה לושט (רש"י, וראה רשב"ם שתמה שטעם זה נאמר על הסיבת ימין). ויש שפירש משום שאין זו דרך חירות (לבוש תעב, ג). ■ וכן נפסק להלכה (ש"ע א"ח תעב, ג).

בין הכוסות הללו וכו' ישתה, בין שלישי לרביעי לא ישתה, והאיסור לשתות בין הכוסות, משום שנראה כמוסיף על הכוסות שתיקנו חז"ל לשתות בלילה זה, ובין הכוסות הראשונות התירו לשתות אף שנראה כמוסיף, כדי שיאכל מצה לתיאבון, שהיין גורר את התיאבון, אבל בין הכוסות האחרונות אסור לשתות, לפי שכבר אכל מצה (רשב"ם), והאיסור לשתות בין הכוסות האחרונות הוא גם באופן שכבר שתה יין בין הכוסות הראשונות, ולא אומרים שכוין שכבר שתה בין הראשונות והוסיף על הכוסות, אין חילוק אם שותה ה' כוסות או ו' כוסות ומותר לו לשתות גם בין האחרונות, כיון שהאיסור להוסיף על הכוסות הוא משום שבכל כוס ששותה נראה כמוסיף [ורק בין הראשונות התירו זאת משום דגריין], ולא משום שלבסוף יוצא ששתה יותר מארבע כוסות (ברכת אברהם). ובירושלמי (פסחים י, ד) ביארו, שבין כוס שלישית לרביעית לא ישתה שמה ישתכר, אבל יין שבתוך האוכל ויין שלפני האוכל אינו משכר (רשב"ם כאן ולהלן קיז, ב ד"ה בין). ולביאור זה, אין ראיה מהמשנה שהיין גורר את התיאבון, אלא רק שאינו משיביע, ומה שאמרו בגמ' 'לחמרא מיגרר גריר', לאו דוקא הוא (רבינו דוד; ח' הר"ן, וראה עוד ביאורנו להלן שם מה"ה בין שלישי לרביעי).

אלא שמייה מנה מנה גריר, ודוקא כששותה הרבה יין, אבל מעט יין משיביע (תוס', ע"פ הגמ' ברכות לה, ב), ולכן בערב פסח מותר לשתות הרבה יין שגורר את התיאבון, ואסור לשתות מעט יין (תוס' ברכות שם ד"ה טובא), ומכל מקום בין הכוסות מותר גם אם שותה רק מעט יין, כיון שהוא מצטרף לשתי הכוסות הראשונות ונמצא ששותה הרבה יין (תוס' רבינו פרץ [המובא במדריכ]; רבינו דוד בת' הראשון [מה שאין כן בערב פסח שאין היין ששותה ביום מצטרף ליין שישתה בלילה, כיון שיש ביניהם הפסק (ב"ח תעב, א, הובאו דבריו במג"א שם ד, וראה שם עוד]). ויש מפרשים, שאף ששתיית מעט יין משיביעה, מכל מקום אינה גורמת לכך שהמצה תיאכל אכילה גסה, שהרי שותה רק מעט (רבינו דוד בת' השני; ח' הר"ן). ■ להלכה, מותר לשתות בערב פסח הרבה יין ואסור לשתות קצת יין [כתוס'] (ש"ע א"ח תעב, א), ויש חולקים ומתירים לשתות גם מעט יין [כהר"ן ורבינו דוד] (טור שם, ובבית מאיר שם כתב, שכן דעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש, שלא חילקו בכך), ומסתבר שהכל תלוי בטבע האדם לפי מה שמרגיש בעצמו (ביאה"ל שם ד"ה ויין, ע"פ הרי"ן גיאות).

אמר לא שאני רב ששת דאיתניס הנה וכו', והטעם שרב ששת לא התענה בערב סוכות אף שיש מצוה לאכול כזית פת בסוכה, כיון שבסוכות אפשר לאכול את הפת עם מיני מתיקה, כך שגם אם אינו מתענה מהבוקר יכול לאכול בלילה את הפת, ורק בפסח התענה לפי שצריך לאכול את המצה לבדה ללא מיני מתיקה (צל"ח, אולם ראה שם שכתב, שבדין הם לא כדעת המהר"ל המובאת ברמ"א א"ח תולט, ג, שגם בערב סוכות נוהג איסור אכילה כמו בערב פסח).

■ להלכה, איסטינים מתענה בערב פסח מהבוקר (ש"ע א"ח תע, ג), אולם אם ערב פסח חל בשבת, לא ידחה לגמרי סעודת שבת אלא יאכל מעט (משנ"ב שם, יא, וראה עוד רמ"א תעב, ג ומשנ"ב שם).

מצה צריך הסיבה, בין באכילת כזית ראשון, ובין באכילת האפיקומן (תוס', רא"ש י, כ). ויש שסובר שאפיקומן אינו צריך הסיבה, כיון שכבר יצא ידי חובתו בכזית הראשון (פרי חדש תעב, ז, ו-תעב, א, בדעת הרמב"ם חמץ ומצה ז, ח). ואם אכל מצה בלא הסיבה,